

Hollensteiner: Das Weltelend und Welterlösung. Versuch einer Pneumatik. Gütersloh, 1896. 676 l. Ára?

Szokatlan a mű címe, a mennyiben a poétikus világfájdalom kultuszára, Werther-idejére s napjainkban a Shopenhauer—Hartmann és Mailänder-féle philos. pessimismusra emlékeztet, s hozzátehetjük, hogy még a «pneumatika» czfjében sincs valami biztató. Annál kellemesebben csalódunk, ha a mű tartalmával közelebbről megismerkedünk. Az Isten igéjének s az emberi szellemnek mélységes kutatása, a ker. élet fejlődésének és czéljának komoly átérzése, a személyes vallásos tapasztalat véghetetlen gazdagságának alapos feldolgozása, a gondolatok tisztasága s a nyelvezet világossága jellemzik a művet összes lapjaiban.

Vizsgálódásai a rendszeres theológia, a hit- és erkölcstan körébe vágnak. Különösen két forrásból merít, ú. m. az Isten igéjéből s az ember önismeretéből. Fejtegetéseinek kizárólagos tárgya az ember, és pedig a bűn nyomorúságából újjászületett és megújult ember. Vonzó, meggyőző és fölemelő gondolatait követve arra a meggyőződésre jut az olvasó, hogy szerző művét bátran lehetett volna. az igaz keresztyénység czfjével ellátni. A műnek építő eleme karöltve jár tudományos jellegével és tanító czélzatával. S a mennyiben vizsgálódásai az Isten igéjét követik s a hit benső világát érintik, fogva tartják az egész embert s emelik annak egész benső életét.

Az újabb theologusok közül legtöbbször idézi a tübingai Becket, míg a modern philosophusok közül apologéta alakban gyakran utal Feuerbachra és Schopenhauerre. Szereti a trias használatát. Szellem, lélek és test; értelem, akarat és érzés; gondolkodás, akarás és cselekvés; értelem, lelkiismeret és érzék, s bölcsesség, igazságosság és szentség gyakran változik szerző művében. A dolog belső organikus összefüggése, az ellentéteknek egy közös alapból való bevezetése s a részeknek az egészszel való szerves egysége szintén arra vall, hogy szerzőnk philosophia elme. Philosophia és theologia felváltja itt egymást. Theistikus világnézete s ebben való meggyőző ereje jótékonyan hat az olvasóra.

A középkori germán mysticának mélységes gondolataira emlékeztet, mikor szerző az erkölcsi elsatnyulásban sanylődő természetes embert az élet bajain és szenvedésein át Krisztus hí követésében az Istennel való teljes életközösség holdogító magaslatára emeli föl, mely alapon méltán mondja, hogy a keresztyén ember élete folytonos megtérésben és Krisztus szakadatlan követésében áll. Különben tárgyát két főrésze osztja fel. Az első és rövid rész a bűn, a második hosszabb rész a kegyelem alatt lévő emberről szól. A bűnnek uralma fogva tartja az ember testét, lelkét és szellemét, de azért a lelkiismeret szózata a legbűnösebb embernél is az isteni képmás tanuja és kifejezője. Viszont az embernek újjászületése, a szellemi életben való fokozatos gyarapodása s a földi élet terén való gyakorlati gyümölcsötetése a bölcsesség, igazságosság és szentség állapotai jelzik a megváltóval való közösségünkben.

Mélységes gondolataiban azonban szerző olykor túlzásokra is ragadtatja el magát. Ilyenek: «a mi nem hitből van, azt a Isten bűnnek nézi» (473. l.), s semmiféle földi hatalomnak nincs az a joga, hogy az újjászületett ker. embernek parancsolhasson valamit, a mit az Isten neki határozottan nem parancsolt» (616. l.). S ugyancsak élénk színekkel festi szerző a hit által való megigazulás vallási processusát és erkölcsi folyamányait (245 s köv. l.). Általában mélységes gondolatok, széles látókör, alapos ismeret, szellemi tartalom, logikai szabatosság s az ellentétek s különbségek egységes felfogása és megértése jellemzik a művet. A kit a keresztyén-ség lényege közelebbről érdekel, még ha nem is szakszerűen képzett theolodus, haszonnal és lelki örömmel fogja forgatni e művet. *Ss. M.*
